

LATVIJAS VALSTS PREZIDENTS

Rīgā

2023. gada 22. novembrī

Nr. 288

Saeimas Prezidijam

Latvijā likuma līmenī ir nostiprināts vienots mērķis – nodrošināt demokrātisku, tiesisku, efektīvu, ilgtspējīgu, atklātu un sabiedrībai pieejamu pārvaldi katras pašvaldības administratīvajā teritorijā, kā arī līdzsvarotu pašvaldības pakalpojumu pieejamību.

Šobrīd šī minētā mērķa sasniegšana visā Latvijas teritorijā, ikkatrā pašvaldībā, ir vēl būtiskāka un svarīgāka nekā jebkad iepriekš.

Mūsdienu ģeopolitiskajos apstākļos, kad Krievija turpina pilna mēroga militāru ofensīvu pret Ukrainu, nav pieļaujama situācija, ka pašvaldību vadošās amatpersonas, kuru amata pienākumos ietilpst valstisku un sabiedriski nozīmīgu pienākumu veikšana, varētu neatbilst likumā noteiktajām prasībām, lai saņemtu speciālo atļauju pieejai valsts noslēpumam, vai nebūtu spējīgas darboties ar aizsargājamu informāciju.

Šādas prasības noteikšana vadošajām pašvaldību amatpersonām nav pašmērķis vai politiska iegriba, bet gan objektīva nepieciešamība.

Ne tikai valsts apdraudējuma vai krīzes apstākļos, bet arī ikdienā ļoti nozīmīga ir efektīva pašvaldību spēja reaģēt un rīkoties.

Pašvaldību funkciju pilnvērtīga un efektīva izpilde gan ikdienā, gan valsts apdraudējuma gadījumā, gan krīzes situācijas pēc būtības nav iespējama, ja pašvaldības amatpersonām nav tiesību un tādēļ arī iespēju iepazīties ar valsts noslēpumu.

Valsts noslēpums nav abstrakti dokumenti, ko pēc likuma pieņemšanas un speciālās atļaujas saņemšanas varēs izlasīt pašvaldību amatpersonas. Valsts noslēpums ir daudz plašāks jēdziens, un tas aptver militāru, politisku, ekonomisku, zinātnisku, tehnisku vai cita rakstura informāciju, kuras

nozaudēšana vai nelikumīga izpaušana var nodarīt kaitējumu valsts drošībai, ekonomiskajām vai politiskajām interesēm. Tomēr vienlaikus tā ir tāda informācija, ko noteiktos apstākļos ir būtiski zināt arī pašvaldību vadošajām amatpersonām, lai tās varētu rīkoties iespējami vislabākajā veidā savas pašvaldības iedzīvotāju interesēs.

Atsevišķi pašvaldību vadītāji ir pauduši viedokli, ka trīsdesmit gadu laikā tiem nevienu reizi nav nācies strādāt ar valsts noslēpumu. Un šāds apgalvojums ir pilnīgi pareizs. Taču jāuzsver, ka apgalvojuma pareizība slēpjas tajā faktā, ka neviena persona bez speciālas atļaujas nemaz nav tiesīga strādāt ar valsts noslēpumu, nevis tajā – ka šāda informācija nav bijusi vajadzīga darba pienākumu veikšanai.

Pašvaldību vadošajām amatpersonām gan pieņemot politiskus, gan saimnieciskus lēmumus, gan iesaistoties civilmilitārajā sadarbībā un sadarbībā ar valsts drošības iestādēm jau šobrīd pastāv objektīva nepieciešamība strādāt ar valsts noslēpuma objektiem, jo īpaši – nepieciešamība zināt vietējo situāciju.

Tādēļ uzskatu, ka likumā ir nostiprināma prasība pašvaldību vadošajām amatpersonām likumā noteiktajā kārtībā iegūt speciālo atļauju pieejai valsts noslēpumam.

Vienlaikus vēlos uzsvērt, ka piedāvātie grozījumi nekādā veidā neierobežo šobrīd amatā esošo pašvaldību amatpersonu un darbinieku tiesības vērsties kompetentajā valsts drošības iestādē, lai saņemtu speciālo atļauju pieejai valsts noslēpumam, ja tas nepieciešams tiešo amata pienākumu veikšanai. Aicinu pašvaldību vadītājus atbildīgi izturēties pret saviem amata pienākumiem, vērsties kompetentajās valsts drošības iestādēs un saņemt speciālās atļaujas pieejai valsts noslēpumam, lai pilnvērtīgi iesaistītos nacionālās drošības nodrošināšanā.

Ņemot vērā iepriekš minēto, saskaņā ar Latvijas Republikas Satversmes 65. pantu pagodinot Jums nosūtīt izskatīšanai likumprojektu "Grozījumi likumā "Par valsts noslēpumu"" un likumprojektu "Grozījumi Pašvaldību likumā".

Pielikumā:

1. Likumprojekts "Grozījumi likumā "Par valsts noslēpumu"" uz 1 lp.;
2. Likumprojekta "Grozījumi likumā "Par valsts noslēpumu"" anotācija uz 5 lp.;
3. Likumprojekts "Grozījumi Pašvaldību likumā" uz 1 lp.;
4. Likumprojekta "Grozījumi Pašvaldību likumā" anotācija uz 5 lp.

Cieņā

Valsts prezidents

Edgars Rinkēvičs

Grozījumi Pašvaldību likumā

Izdarīt Pašvaldību likumā (Latvijas Vēstnesis, 2022, 215. nr.) šādus grozījumus:

1. Papildināt 17. pantu ar septīto daļu šādā redakcijā:

“(7) Domes priekšsēdētājs un priekšsēdētāja vietnieks pēc ievēlēšanas amatā ne vēlāk kā mēneša laikā vēršas kompetentajā valsts drošības iestādē, lai saņemtu speciālo atļauju pieejai valsts noslēpumam.”;

2. Papildināt 21. panta ceturto daļu ar 9. punktu šādā redakcijā:

“(9) atbilst normatīvajos aktos noteiktajām prasībām speciālās atļaujas pieejai valsts noslēpumam saņemšanai.”;

3. Papildināt 21. pantu ar astoto daļu šādā redakcijā:

“(8) Pašvaldības izpilddirektors un izpilddirektora vietnieks pēc iecelšanas amatā ne vēlāk kā mēneša laikā vēršas kompetentajā valsts drošības iestādē, lai saņemtu speciālo atļauju pieejai valsts noslēpumam.”;

4. Papildināt likuma pārejas noteikumus ar 13. un 14. punktu šādā redakcijā:

“13. Likuma prasība vērsties kompetentajā valsts drošības iestādē, lai saņemtu speciālo atļauju pieejai valsts noslēpumam, piemērojama tiem domes priekšsēdētājiem un priekšsēdētāju vietniekiem, kuri amatu domē ieņems pēc 2025. gada pašvaldību vēlēšanām. Ja līdz 2025. gada pašvaldību vēlēšanām Saeima pieņem likumu par domes atlaišanu un notiek jaunas domes vēlēšanas, šī prasība piemērojama arī jaunievēlētās domes priekšsēdētājam un priekšsēdētāja vietniekam.

14. Personām, kuras pašreiz ieņem pašvaldības izpilddirektora vai izpilddirektora vietnieka amatus, līdz 2024. gada 31. decembrim jāsaņem speciālās atļaujas pieejai valsts noslēpumam. Ja norādītajā termiņā speciālā atļauja pieejai valsts noslēpumam netiek saņemta, persona no pašvaldības izpilddirektora vai izpilddirektora vietnieka amata atbrīvojama.”.

Likums stājas spēkā nākamajā dienā pēc tā izsludināšanas.

Valsts prezidents

Edgars Rinkēvičs

Likumprojekta “Grozījumi Pašvaldību likumā” anotācija

1. Kādēļ likums ir vajadzīgs

Saeima 2023. gada 28. septembrī apstiprināja jauno Nacionālās drošības koncepciju, savukārt 5. oktobrī – Valsts aizsardzības koncepciju. Abos minētajos dokumentos ir nostiprināta virzība uz visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas ieviešanu, kas ietver ne tikai aizsardzības un atturēšanas spēju stiprināšanu, bet arī sabiedrības noturības, rīcībspējas un gribas aizstāvēt valsti stiprināšanu, vienlaikus uzsverot arī aktīvu pašvaldību lomu un iesaisti.

Katrai pašvaldībai ir uzdevumi valsts apdraudējuma gadījumā, lai turpinātu sabiedrībai kritisko funkciju izpildi un atbalstītu valsts iestādes un Nacionālos bruņotos spēkus.

Pašvaldības ir apveltītas ar plašu kompetenci savas teritorijas apsaimniekošanā un sabiedriskās dzīves organizēšanā. Vienlaikus starp pašvaldību pamatfunkcijām ir nostiprināta līdzdalība sabiedriskās kārtības un drošības nodrošināšanā, kā arī pasākumu veikšana civilās aizsardzības un katastrofu pārvaldīšanā, tostarp, no 2024. gada 1. janvāra visām pašvaldībām ir likumā noteikts pienākums izveidot pašvaldības policiju.

Civilās aizsardzības sistēma ir viens no efektīvas un visaptverošas valsts aizsardzības sistēmas funkcionēšanas stūrakmeņiem. Tā aptver civilmilitāro sadarbību – civilo un militāro institūciju savstarpēju koordināciju, resursu koordinēšanu un spēju harmonizēšanu. Spēja civilajā sektorā nodrošināt kritisko pakalpojumu sniegšanu iedzīvotājiem un civilo atbalstu militārām operācijām ir viena no NATO pamatprasībām.

Kā to paredz arī Civilās aizsardzības un katastrofu pārvaldīšanas likums, civilajā aizsardzībā pašvaldības kā viens no galvenajiem civilās aizsardzības subjektiem pilda nozīmīgu lomu. Preti, pašvaldībām ir pienākums civilās aizsardzības vajadzībām atvēlēt atbilstošu finansējumu, apstiprināt sadarbības teritorijas civilās aizsardzības plānu, apstiprināt sadarbības teritorijas civilās aizsardzības komisijas nolikumu un sastāvu, piedalīties un organizēt civilās aizsardzības mācības, u.c. Atbilstoši likumam viens no civilās aizsardzības sistēmas uzdevumiem ir atbalstīt valsts aizsardzības sistēmu, ja noticis militārs iebrukums vai sācies karš.

Par civilās aizsardzības uzdevumu īstenošanu un sadarbības nodrošināšanu ar valsts, tostarp aizsardzības sektora, institūcijām katrā pašvaldībā atbildīgs ir tās domes priekšsēdētājs vai viņa vietnieks. Minēto uzdevumu izpildē noteiktas funkcijas piemīt arī pašvaldības izpilddirektoram un izpilddirektora vietniekam.

Kā liecina pieredze, kas gūta pēc Krievijas pilna mēroga iebrukuma Ukrainā, civilie kritiskās infrastruktūras objekti bija un ir starp primārajiem uzbrukumu mērķiem. Krievija bija ilgstoši vākusi izlūkdatumus par administratīvo teritoriju pārvaldību un civilajā aizsardzībā iesaistītajiem subjektiem.

Arī Latvijas valsts drošības iestāžu sniegtā informācija norāda, ka mūsu valsts civilā kritiskā infrastruktūra, civilmilitārā sadarbība un civilajā aizsardzībā iesaistītie subjekti ir starp Krievijas specdienestu mērķiem, par ko ilgstoši tiek vākta informācija. Tāpēc šāda informācija, īpaši attiecībā uz koordinācijas mehānismiem un rīcības plāniem miera un kara gadījumā, pašreizējos ģeopolitiskos apstākļos ir vērtējama kā īpaši aizsargājama.

Dokumenti, kas saistīti ar nacionālās drošības un valsts aizsardzības plānošanu saskaņā ar ārējos normatīvajos aktos paredzēto var būt noteikta līdz pat augstākajai slepenības pakāpei (sevišķi slepeni). Arī rīcības plāni, kas saistīti ar izņēmuma stāvokli, ārkārtas situāciju, masu nekārtībām, terorismu u.tml. ir klasificējami kā valsts noslēpums.

Valsts apdraudējuma vai krīzes apstākļos ļoti nozīmīga ir efektīva pašvaldību spēja reaģēt un rīkoties. Lai uzlabotu un attīstītu šo spēju, pašvaldībām ir nepieciešams iekļauties kopējos valsts apdraudējuma novēršanas plānošanas un novēršanas pasākumos, t.sk. regulārās mācībās, plānot attiecīgo pašvaldības darbību krīžu un kara gadījumā, un piedalīties to testējošās Aizsardzības ministrijas un Iekšlietu ministrijas organizētās teorētiskās un praktiskās mācībās.

Pašvaldību vadošo amatpersonu gatavībai reaģēt un spējai iesaistīties apdraudējuma novēršanā ir nepieciešams citstarp spēt iepazīties ar klasificētām valsts drošības iestāžu un Nacionālo bruņoto spēku veiktām apdraudējuma analīzēm.

Tāpat pilnvērtīgai dalībai visaptverošās valsts aizsardzības krīzes vadības mācībās, kurās tiek pārbaudīta un pilnveidota rīcība valsts apdraudējuma novēršanai, ir nepieciešamas pieejas tiesības valsts noslēpumam.

Darbam pie civilās aizsardzības noteiktiem aspektiem (piemēram, mobilizācijas rezerves un neaizskaramie krājumi, mobilizācijai pakļautās civilās struktūrvienības un objekti) nepieciešamas pieejas tiesības valsts noslēpumam.

Atbilstoši Nacionālās drošības likuma 17. pantā noteiktai pašvaldību kompetencei, efektīvai sadarbībai ar Nacionālajiem bruņotajiem spēkiem, sniegtot atbalstu valsts operatīvās aizsardzības plāna īstenošanai, nepieciešamas pieejas tiesības valsts noslēpumam.

Vienlaikus jāņem vērā, ka pašvaldību vadošajām amatpersonām gan pieņemot politiskus, gan saimnieciskus lēmumus jau šobrīd pastāv objektīva nepieciešamība strādāt ar valsts noslēpuma objektiem, jo īpaši – nepieciešamība zināt vietējo situāciju. Ja pašvaldībās nav personas, kuras būtu tiesīgas piekļūt valsts noslēpumam, būtiski

apgrūtinās valsts drošības iestāžu darbs un iespējas efektīvai sadarbībai ar pašvaldībām.

Būtiski ņemt vērā, ka piekļuve valsts noslēpumam ir izsniedzama tikai tādām personām, kurām tas nepieciešams saskaņā ar amata (dienesta) pienākumiem vai konkrētu darba uzdevumu veikšanu. Atsevišķām amatu kategorijām, ņemot vērā to specifiku, jau likumā nostiprināta nepieciešamība atbilst prasībām, lai šādu aizsargājamu informāciju varētu saņemt.

Līdz ar to likumā ir nostiprināma prasība pašvaldību vadošajām amatpersonām likumā noteiktajā kārtībā iegūt speciālo atļauju pieejai valsts noslēpumam, jo nav citu līdzekļu, kā to darīt zināmu minētajām amatpersonām vai ļaut to izmantot savu tiešo amata pienākumu izpildei, lai aizsargātu tādas svarīgas intereses kā demokrātisko valsts iekārtu un sabiedrības drošību. Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 106. panta pirmajā teikumā nostiprinātās pamattiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijām aizsargā personu pret visām valsts darbībām, kas šo izvēles brīvību ierobežo. Tomēr šī norma neliedz valstij noteikt prasības, kas jāizpilda, lai konkrētu nodarbošanos varētu īstenot. Tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos, tostarp tiesības saglabāt esošo nodarbošanos, var ierobežot, taču attiecīgajam ierobežojumam jāatbilst kādam no Satversmes 116. pantā noteiktajiem leģitīmajiem mērķiem un jābūt samērīgam (*plašāke sk. Satversmes tiesas 2017. gada 10. februāra spriedums lietā Nr. 2016-06-01*).

Mūsdienu ģeopolitiskajos apstākļos, kad Krievija turpina pilna mēroga militāru ofensīvu pret Ukrainu, nav pieļaujama situācija, ka pašvaldību vadošās amatpersonas, kuru amata pienākumos ietilpst valstisku un sabiedriski nozīmīgu pienākumu veikšana, varētu neatbilst likumā noteiktajām prasībām, lai saņemtu speciālo atļauju pieejai valsts noslēpumam, vai nebūtu spējīgas darboties ar aizsargājamu informāciju.

Ievērojot to, ka pieeja valsts noslēpumam ir atļauta tikai tai personai, kura saskaņā ar likumu ir saņēmusi speciālo atļauju, atsevišķām pašvaldību amatpersonām ir radies maldīgs priekšstats, ka līdz šim viņām šāda pieeja valsts noslēpumam nav bijusi nepieciešama, jo tās līdzšinējā darbā nav strādājušas ar valsts noslēpumu. Minētais apliecina tikai to, ka persona bez speciālās atļaujas pieejai valsts noslēpumam ar to nav strādājusi, nevis to, ka šāda nepieciešamība nav bijusi. Pastāv liela varbūtība, ka persona pat nav uzzinājusi par situācijām vai gadījumiem, kad viņai būtu nepieciešams strādāt ar valsts noslēpumu, jo viņai vienkārši nav atbilstošas pielāides.

Valsts nozīmes lietas un visai sabiedrībai kopumā būtiski jautājumi bieži vien saskaras ar pašvaldību līmeni. Tādēļ svarīgi, lai valsts un pašvaldību sadarbībai nebūtu administratīvu šķēršļu vai objektīvi novēršamu ierobežojumu. Speciālo atļauju saņemšana pieejai valsts noslēpumam būtiski uzlabo valsts un pašvaldību sadarbību. Minēto skaidri apliecina tie gadījumi, kad jau šobrīd pašvaldību amatpersonas ir saņēmušas speciālās atļaujas pieejai valsts noslēpumam.

Ievērojot minēto, likumprojekts paredz Pašvaldību likumā papildināt pašvaldības izpilddirektora amata kandidāta atbilstības prasības, nosakot, ka atbilstoši likuma prasībām kandidātam ir jābūt tiesīgam saņemt speciālo atļauju pieejai valsts noslēpumam. Tāpat plānots papildināt likumu ar prasību domes priekšsēdētājam un priekšsēdētāja vietniekam, kā arī pašvaldības izpilddirektoram un izpilddirektora vietniekam pēc stāšanās amatā ne vēlāk kā mēneša laikā vērsties kompetentajā valsts drošības iestādē, lai saņemtu speciālo atļauju pieejai valsts noslēpumam.

Vienlaikus, ievērojot tiesiskās paļāvības principu, paredzēti pārejas noteikumi, kas noteic, ka likuma prasība vērsties kompetentajā valsts drošības iestādē, lai saņemtu speciālo atļauju pieejai valsts noslēpumam, piemērojama tiem domes priekšsēdētājiem un priekšsēdētāju vietniekiem, kuri amatu domē ieņems pēc 2025. gada pašvaldību vēlēšanām. Ja līdz 2025. gada pašvaldību vēlēšanām Saeima pieņem likumu par domes atlaišanu un notiek jaunas domes vēlēšanas, šī prasība piemērojama arī jaunievēlētās domes priekšsēdētājam un priekšsēdētāja vietniekam. Savukārt personām, kuras pašreiz ieņem pašvaldības izpilddirektora vai izpilddirektora vietnieka amatus, līdz 2024. gada 31. decembrim jāsaņem speciālās atļaujas pieejai valsts noslēpumam. Ja norādītajā termiņā speciālā atļauja pieejai valsts noslēpumam netiek saņemta, persona no pašvaldības izpilddirektora vai izpilddirektora vietnieka amata atbrīvojama.

2. Kāda var būt likuma ietekme uz sabiedrības un tautsaimniecības attīstību

Likumprojektā paredzētās izmaiņas ir vērstas uz valsts un visas sabiedrības drošības stiprināšanu. Tāpat likumprojektam būs pozitīva ietekme uz sabiedrību un demokrātijas attīstību kopumā.

Likumprojekts nekādā veidā neierobežo šobrīd amatā esošo pašvaldību amatpersonu un darbinieku tiesības vērsties kompetentajā valsts drošības iestādē, lai saņemtu speciālo atļauju pieejai valsts noslēpumam, ja tas nepieciešams tiešo amata pienākumu veikšanai.

3. Kāda var būt likuma ietekme uz valsts budžetu un pašvaldību budžetiem

Likumprojekts šo jomu neskar.

4. Kāda var būt likuma ietekme uz spēkā esošo tiesību normu sistēmu

Likumprojekts atbilst Latvijas Republikas tiesību sistēmai un Latvijas Republikas Satversmei.

5. Kādām Latvijas starptautiskajām saistībām atbilst likumprojekts

Likumprojekts atbilst Latvijas starptautiskajām saistībām.

6. Kādas konsultācijas notikušas, sagatavojot likumprojektu

Ir notikušas konsultācijas ar valsts drošības iestādēm, Vides aizsardzības un reģionālās attīstības ministriju un Latvijas Pašvaldību savienību.

7. Kā tiks nodrošināta likuma izpilde

Jaunu valsts pārvaldes iestāžu izveidošana nav paredzēta. Likuma izpildi atbilstoši savai kompetencei nodrošinās jau pastāvošās institūcijas.

Valsts prezidents Edgars Rinkēvičs